

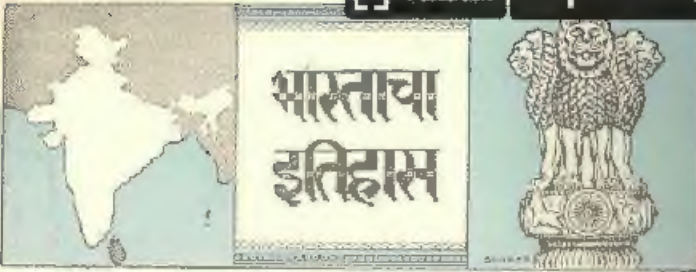
Fullscreen

127

180

महंमद तुघलकाच्या मूर्खपणामुळे प्रजेला जो त्रास झाला त्यामुळे ती चिडून गेली. जागोजागी बंडे होऊ लागली. राज्य व्यवस्था हासळली. सुलतानाला जास्तच सगं वाळा. त्याने आप्याचार सुरू केले. त्याचा परिणाम उलटाच झाला. सर्व राज्यच खिळखिळे झाले. पहिले एकदोन बंडे सुलतानाने दाबून टाकली. पहिल्या बंड्याचा पुढारी सागरचा मांडलिक सरदार बद्राकद्दीन मुरशाफ हा होता. तो ग्यासुद्दीन याचा भाचा होता. १३२६-२७ मध्ये हे बंडे झाले. सुलतानाने ते बंड मोडले. त्याने अनानुपपणे बद्राकद्दीन याची चामट्टी ओतून काढविली आणि राजद्रोहाला हीच शिक्षा मिळेल अशी घोषणा काढली.

दुसऱ्या वर्षी तिघा भातांचा शासक महार ऐव याचे बंडाचे निशाण उभारले.

सुलतानाने त्याचा पराभव करून शिरच्छेद केला आणि बंडसारांना कावमची वहरत वसावी म्हणून त्यांचे मुंडके किडवाच्या मुख्य दारावर टांगून ठेवले.

परंतु त्यानंतरदेखील बंडे संपली नाहीत. त्यांची संख्या वाढतच गेली. १३३५ नंतर हिंदु व मुसलमान मांडलिक सरदार व राजे स्वतंत्र होऊ लागले. मावाराच्या गव्हर्नराने आपल्या नावाने नवणी देखील पाडली. सुलतान त्याचा पाडाव करण्यासाठी येथे घेऊन निघाला. परंतु वाटेतच कोल्हाची साथ पसरली व सुलतानाला दिल्लीला पळावे लागले. अशातचने विजयनगरच्या शासनकर्त्याच्या हाती पराभव होईपर्यंत म्हणजे १३७७-७८ पर्यंत मुसलमानांचे राज्य मदुरा येथे टिकाव धरून राहू शकले. १३३८ मध्ये बंगालचा गव्हर्नर बद्रुद्दीन

मुबारक शाह स्वतंत्र झाला. त्याने देखील आपल्या नावाने नवणी पाडली. १३४०-४१ मध्ये अयोध्या-जाफराबादचा गव्हर्नर आहनुल मुल्क याने बंड केले. १३४२ मध्ये बंड मोडले गेले. परंतु साम्राज्याची प्रचीन क्षीण होत गेल्याने सुलतान हतवस्त झाला.

सुलतानाच्या राज्यावरची संकटे वाढतच गेली. तेलंगणात प्रोल्ह नायक याने व त्याच्या राठोपाठ काश्य नायक याने मुसलमान राजवट उलटून पाडून हिंदू राज्याची स्थापना केली. होयसळ राजा तुतीय वीर बळाल याने त्याला मदत केली. कृष्णा नदीच्या काठी देखील बंडे झाली. दक्षिणेकडे वितयनगर वगैरे अनेक हिंदू राज्ये स्थापन झाली. १३४७ मध्ये देवगिरी येथे बंड झाले व तेथे बहामनी राज्याची स्थापना झाली. बंडसारांचा पाडाव करण्यासाठी महंमद तुघलक देशाच्या पूर्वेकडून पश्चिमेकडे व उत्तरेकडून दक्षिणेकडे पांयपळ करीत राहिला व शेवटी २० मार्च १३५१ या रोजी मरण पावला. यदायुनीने लिहिले आहे की अशा तऱ्हेने सुलतानाचा प्रजेला वाटत असलेला वक्क आणि प्रजेच्या बंड-

लोखणाचा सुलतानाला वाटत असलेला वक्क नाहीसा झाला.

महंमद तुघलक गचानक वारल्यामुळे येथ्यांत थंडखोरवृत्ति पसरू नये असा विचार करून सरदारांना फिरोजशाहला सुलतान केले. परंतु दिल्लीच्या अमीर उमरावांना एका मुझला सुलतानाचा मुलगा म्हणून गादीवर बसविले. परंतु त्यानेच स्वतः फिरोजशाहला सुलतान मानून त्याच्याकडे शरण मागितले. फिरोज स्वतः कायक नवृत्ता व महंमद तुघलकाच्या कारकीर्दीत राज्यर नी अराजकता पसरत होती तिळा

आला घालून त्याच्या सक्तीबाहेर होते. त्याला युद्धाचा अनुभव नव्हता. तरी त्याने युद्ध केली. जस मिळण्याची वेळ आली असता ऐन वेळी तो युद्धभूमि सोडून निघून जाई. नगरकोट येथील युद्ध याचे एक महत्त्व उदाहरण म्हणता येईल.

फिरोजशाह एक कट्टर मुसलमान होता. त्याने हिंदूंचे अत्याचार केले. त्याने स्वतः खलिफाचे मांडलिकत्व याचमुळे शान्त्य केले. यापूर्वी दिल्लीच्या शीख्याहि मुलतमानां ते कबूल केले नव्हते. त्याने मुसलमान धर्म स्वीकार करणाऱ्या लोकांना इताने वगैरे देऊन मृत्यु केले.

फिरोजशाहकडे खाने जहान मकबूल नावाचा एक भेरी होता. तो मूळ तेल्गनाचा एक गांधार एक हिंदू होता. त्याने मुसलमान धर्म स्वीकारला. त्याने महंमद शाह मरण पावला.

दुबलकाच्या कालांतच त्याच्या पदरी नोकरी स्वीकारली. त्याच्या कर्तव्यगारीमुळेच त्याच्या कारभार चांद राहिला. १३७० मध्ये फिरोज शाह वारल्यावर त्याचा मुलगा गादीवर बसला. फिरोजशाहने ३७ वर्षे राज्य केले. त्याच्या कारकीर्दीत पना सुखी होती. मंगोल जातीने स्वाभ्या केल्या नाडीत. पद बंधान्यांची व्यवस्था करून त्याने शेतकऱ्यांना मदत केली. जोनपुर, फतेहाबाद, डिस्सार, फिरोजपुर, फिरोजबाद वगैरे शहरां त्यानेच वसविली. त्याने दिल्ली येथे व चौफेर १२०० वर ज्याने बनविली.

शेवटी शेवटी तो अमिहासाराचा मार्ग कायला होता. त्याचे कारण त्याचा मोठा मुलगा सन् १३७५ मध्ये वारला. त्याच दुःखाने २० सप्टेंबर १३८८ रोजी फिरोज-मुसलमान धर्म स्वीकारला. त्याने महंमद शाह मरण पावला.

महाभारत

पांडव रात्रवर आध्यात्मिक राहाले. मुले आपल्याच आध्यात्मिक झोपलेली पाहून कुंतीच्या मनाचे समाधान झाले.

दुसऱ्या दिवशी देखील पांडव धृतराष्ट्राच्या आश्रमांतच राहाले. तिसऱ्या दिवशी नित्यकर्म उरकून धृतराष्ट्राच्या परिवारातील युधिष्ठिर आपले भाऊ अंतःपुरातील त्रिशा व इतर लोकांना वेऊन जवळपासचा वन प्रदेश पहावयास निघाले, जागो जागी मुनि हवन करीत बसले होते.

युधिष्ठिर हस्तिनापुराहून सुवर्ण पात्र, लांब्याची मांडी, रेंदाभी व लोकरा कापट वगैरे घेऊन आला होता. ते त्याने तेथील लोकांना वांटले. नंतर तो धृतराष्ट्र व गांधारी बसले होते तेथे येऊन बसला. जवळ पांडव कुंतीसह बसले होते.

इतक्यांत कुलदेवाहून शतधूप वगैरे आले. त्याचवेळी किष्कंध व्यासमुनि पण आले. लहान थोर सर्व त्यांच्या स्वागतासाठी समोर रोले. मृगचर्चावर वसूत व्यासमुनींनी धृतराष्ट्राच्या कुशल वार्ता विचारली. नंतर त्यांनी विदुराची चवकशी केली आणि म्हणाले— “विदुर हा सगळा अवतार होता. यमाला मांडवमुनींनी शाप दिला होता. म्हणून त्याला मानवजन्म घ्यावा लागला, परंतु योगबलाने त्याने युधिष्ठिराच्या वैद्वांत प्रवेश केला. आता युधिष्ठिराचा व विदुराचा आत्मा एक झाला आहे. म्हणून युधिष्ठिरालाच विदुर मानावयास हरकत नाही.”

पुढे ते धृतराष्ट्राला उद्देशून म्हणाले— “तुझे सोकासनापास करण्याकरिता मी आज आलो आहे. तुला मी काही विचारावयाचे

मन्युच्या शोकाने दुःखी आहे. ही भुर-
ग्याची माया तिचे पति व मामा एकाएकी
स्वर्गलोकी गेल्यामुळे तिच्या डोक्याचे पाणी
धावत नाही आणि या माझ्या शेंवर सुना.
त्यांनी कोणता अपराध केला होता की
त्यांना त्यांच्या दुःखाने एकाएकी शोक-
सागरात कोटले !”

गांधारी बोलत असता कुंतीला आपला
मुलगा कर्ण घाची आठवण झाली आणि
डोक्यांना टिपे आली. व्यासमुनींनी तिच्या
दुःखाचे अनुमान करून विचारले-“तुझ्या
मनात कोणती इच्छा दरीली आहे !”

तेव्हा कुंतीने कर्णाची जन्मकथा व्यास-
मुनींदा सांगितली. म्हणाली-“दुर्वास ऋषि
एकदा भिक्षेसाठी माझ्या बावाकडे आले.
ते फार क्रोधित होते. त्यांना राग होऊ
नये म्हणून मी फार काळजी घेतली.
माझ्यावर प्रसन्न होऊन त्यांनी मला वर
दिला की ज्या देवाचे स्वरुप करीन त्या
देवाचे मला तत्काळ दर्शन पळेऊ. तो वर
मिळाल्याचे मला फार आश्चर्य वाटले व
थोडेसे कुतूहलपण वाटले, तो वर विस-
रण्याना मी किली पयल केला. परंतु यारला
तो वर माझ्या मनात येई. एकदा मी

आमच्या राजवाड्याच्या पश्चीम सुवोदयाची
गंमत पहात बसले होते. त्याचवेळी मला
तो वर आठवला. मी सूर्याचे दैदीप्यमान
रूप पाहिले आणि त्याचे आवाहन केले.
तो आकाशात होता तसाच दिसत राहिला.
परंतु मनुष्य शरीर धारण करून देखील
तयोर पणट झाला.

“त्याने विचारले की मूं मला कदासाठी
बोलाविले आहेस ! काय वाटेक तो वर
माग ! परंतु मी फक्त कुतूहल म्हणून
स्रीक्षा पाहण्यासाठीच सूर्याला बोलाविले
होते. ते मी सांगितले. तेव्हा सूर्याला राग
आला. म्हणाला-“तू मला बोलविलेस व
मी वर दिला. पण तू मारायला तयार
नसलीस तर मी तुला व तुला वर देणाऱ्या
दुर्वासामुनींना काप देईन !” मी नाह-
काजाने “तुझ्यासारखाच तेजस्वी पुत्र दे !”
असा सूर्याजबळ वर मागितला. सूर्याने
तेज माझ्या शरीरात धविष्ट झाले आणि
सूर्य अदृश्य झाला. ही गोष्ट मी बाबांना
देखील सांगितली नाही. मी आपल्याच
खोलात होते. तेथेच कर्णाचा जन्म झाला.
नंतर मी लोकलाजेस्तव त्याला नदीत
सोडले. ते मी वाप केले की पुण्य आता

विचार करणे पुकट आहे. पण आता एकदा
कर्णाला पहावे असे फार वाटत आहे.

“त्यात तुला दोष नाही. तो देवाचा
निर्णय होता !” असे सांगून व्यासमुनि
पुढे म्हणाले-“गांधारी, तुझे पुत्र व माऊ
तुला दिसतील. कुंतीला कर्ण, समदेला
अभिमन्यु, द्रौपदीला तिचे बहीर, भाऊ व
पुत्र दिसतील. आतापर्यंत ज्यांचा या दुखात
मृत्यू झाला ते देवच होते व दैवदुर्विलासा-
मुळे त्यांचा मानवजन्म मिळाला होता.
आपले इहकार्य संपल्यामुळे ते पुन्हा
स्वर्गलोकी गेले आहेत. तुम्ही सर्व मागी-

स्थीच्या काठी वा, तेथे सुम्राळा रात्री त्या सर्वांचे दर्शन घडेल.

तेथे हजार असलेले सर्व लोक आनंदाने भागीरथी तऱ्हीच्याकाठी गेले. तेथे त्यांनी एक उत्तम स्थान निवडून थोडी विश्रांति घेतली आणि केव्हा सर्वांचे दर्शन घडते याची वाट पहात दुर्वास्त होईपर्यंत बसून राहाले.

सूर्यास्त झाला. सर्वांनी स्नान केलें. नंतर सर्व व्यासमुनि एकाचचिंत बसलेले होते. त्यांच्याअमोर वेळून सर्व बसले. नंतर व्यासमुनींनी युद्धांत मरण पावलेल्या सर्वांचे आवाहन केले आणि आश्चर्य म्हणजे नदीत हळूहळू लाटा उसळू लागल्या आणि एक अद्भुत दृश्य सर्वांना दिसले.

कौरव पांडवांचे सैन्य उभे होते. भीष्म-द्रोणादिक थोडे एक सैन्य घेऊन पाण्यातून वर येत असलेले दिसले. त्या सैन्यात कळले नाही.

बिराट, द्रुपद, उपपांडव, अभिमन्यु, कर्ण, शकुनी, दुर्योधन, दुःशासन वगैरे गांधारीचे पुत्र, मगदन, मुरिधन, शरन, प्रद्युम्न, शिखंडी, बाहिक, सोमदत्त वगैरे दिसले. त्यांनी रूपे व रत्ने ते युद्धाला गेले त्या वेळेचीच होती. तीच शस्त्रां व ध्वज त्यांच्या हातांत होते. त्यांच्या मनात वैरभाव अल्पमात्र देखील नव्हता.

व्यासमुनींनी धृतराष्ट्राला दिव्यदृष्टि दिली. त्याला व गांधारीला त्यांच्या मृत पुत्रांचे व इतर वंशुबांधवांचे दर्शन घडले. व्यासमुनींच्या तपोबळाने मृत झोड्डे आपल्या भाताभितारांना व वंशुबांधवांना मेळू शकले, काही काळ परस्परांच्या संगर्वात आनंदाने घालवू शकले. कोणाच्या मनात शोक किंवा दुःख यांना क्वलेश नव्हता. ती रात्र आनंदाने केव्हा निघून गेली, आणाला वर येत असलेले दिसले. त्या सैन्यात कळले नाही.

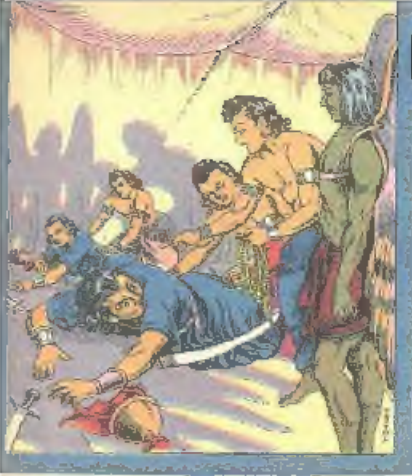

[१२]

[वरुणराजाच्या अनुयायांनी लष्कर धर्तरेला कैद केले. त्या दिवशी रात्री गांधारी व श्वेतकीच्या बोधा अनुयायांनी वंशुबांधवा कातीचे वंश लावून हेरपिरी केडी आणि लष्कर धर्तरेला तेथे कैद केले होते तेथे गेले. जितवर्मा व शक्तिवर्मा पाहण्यावर होते. त्यांना दृष्टी आली, त्यांनी त्यांना घडवले. पुढे वाचा...]

शक्तिवर्मा सहवार घेऊन पावला. त्याच्या बायला सांगितले आहे. शेजारच्या राहुदीत पाठीपाठ जितवर्मा देखील बळवार बळदेडी बसला आहे, त्याला पळता कामा उपपुत्र पावला. परंतु माझी व श्वेत- नये असे देखील सांगितले आहे." वरुणाच्या दोघां अनुयायांनी व भितां दोघांना त्यांच्या आज्ञांनुसार असा काही कडकपणा मानला जे राहायला दुरुवातून सांगितले होता की शक्तिवर्मा व जितवर्मा परस्परांची म्हणाले—“जमीन जास्त दबल्यादबळ करण्याचे तोडे पहाय उभे राहाले. शक्तिवर्मा सह- कारण नाही. शुक्लाच्याने मानला व्हा. वार स्थाने ठेवीत म्हणाला—“सरदारानेच रणराजाने या तिघांना ताबडतोब घेऊन तिघांना घेऊन बायला सांगितले असेल तर

आम्हांला काही म्हणावयाचे नाही, परंतु तुमचा तोडावला पाहून तुम्ही पंखवाल्या जातीचे नाही असं आम्हांला संशय येत आहे!" शक्तिवर्माची ती शोका ऐकून मार्वारचा अनुयायी हसला व म्हणाला—"आम्ही जाणून नुसतेच रानटी लोकांसारखा तोडावला करून घेतला आहे. हो मानू, असल्या शोकाकुलका करून आपला वेळ फुकट घालू नकोस!" असे सांगून तो पुढे निघाला देखील.

सर्ब त्याच्या पाठोपाठ निघाले. परंतु जितवर्माच्या मनांतला संशय दूर झाला

बघता. तो तलवार घेऊन त्यांच्यावर धावला. इतक्यात लखून त्याचा पाय ओढून त्याला खाली पाडले. गोमार्गने शक्तिवर्माला टांग मारून खाली पाडले.

जयमल दोरी घेऊन आला आणि म्हणाला—"उगाच जास्त गद्दबद्द केलीत तर तुमचे नरई आवकून टाकू. पडून रहा घेचासारखे." असे सांगून त्याने व सर्वांनी मिळून दोघांचे पाय बांधून ठेवले. इतक्यांत पलीकडच्या तेंबुतून ब्रह्मदेवी यांत्रिकाचा आवाज ऐकू आला.

"ब्रह्मदेवीला सर्व फळत्वासारखे दिभत आहे. पाय काढलेला वग." असे सांगून त्याने व इतरांनी त्यांच्या हाती तलवार माळी, वनुषबाण जे काही आले ते घेतले आणि निघाले.

ब्रह्मदेवी तिकडून ओरडत होता—"ते तिथे शक्तिवर्मा व जितवर्मा दोघांस मारहाण करून निसटून पळाले. गरुडराज! ऊड!"

जयमलने सर्वां रानटी लोकांना विचारले—"मार्वार व शानकवी दोघांना तुम्हांला पाडविले आहे का! तुमच्या बरोबर आज्ञास्त्री किती जण आहेत व ते कोठे दगा धरून बसले आहेत?"

"तसे काही नाही! आम्हां दोघांना हेर म्हणून त्यांनी पाडविले होते व तुमच्यावर काम प्रसंग ओढवण आहे हे येऊन सांगावला सांगितले होते." दोघांपैकी एक जण म्हणाला.

लखु एका राहुटीतून बाहेर निघाला व ब्रह्मदेवीच्या राहुटीकडे त्याने पकदां बळून पाहिले. जवळच्या तो काही सांगणार एवढ्यांत महाकाय आपला बावूक फिरवीत ते उभे होते तिकडे येऊ लागला. ते पाहून गोमार्ग तलवार घेऊन त्याच्याकडे धावायला तयार झाला. पण महाकाय ओरडू लागला

"त्या तिघांना दोम पंखवाले सामील झाले आहेत. गरुडराजाच्या अनुयायांत फूट आणि फिडुरी! वग! विश्वासघात! गरुडराज विश्वासघात!"

जयमलने एकदां चारी मानूला दृष्टि काविली. प्रत्येक राहुटीसमोर पंखवाले उभे होते. काही—"दगा! फिडुरी!" म्हणून पळत होते. सर्वो रेंणाव्याला सांगत होते. संभाळून 'फिडुरी!' "लखु आतां निसटून पळून जाण्यास एकच एक उपाय आहे. आतांपर्यंत आपल्या शत्रूची खात्री झाली असेल की आपण पळून गेलो आहो. ते

Fullscreen

127

22 / 80

स्वामिद्रोह ! पळा ! वांचवा !” असे ओरडत दहावीस राहुच्यांना आग लावली. राहुच्या पेटू लागल्या आणि वारा भुटव्यामुळे आग पसरू लागली.

ब्रह्मदेवी व महाकाय आग लागलेली पाहून वाचरून गेले. त्यांना काय करावे हेच सुचेल. ब्रह्मदेवी आपली जादूची कांडी वर आकाशात उचलून ओरडू लागली—“हे काळमैत्रवा ! आपल्या या भक्ताला आगीत हांसवून जाऊन टाकणार ! या भक्ताची परीक्षा घेत आहेस का ?” तो ओरडत होता आणि स्वतःला वाचवण्यासाठी पळत होता. पळत असता तो महाकाय, शक्तिमत् व जितक्याला ओरडून सांगत होता—“वीर पुरुष हो ! आपल्या शौर्याची परीक्षा घातू नको आहे ! ते तुष्ट कोठे पळाले ! शोका ! हुडकून काढा त्यांना ! हो गरुडराजाच्या शासन उरवतो.” तो गरुडराजाच्या राहुटीजवळ गेला.

ब्रह्मदेवीला पळत आलेला पाहून ब्रह्मराज मोठमोठ्याने हँसून म्हणाला—“काय मांजिका ! तुझा मंत्रतंत्र कोठे गेला ! एवढीशी आग लागली म्हणून वाचरून गेलास ! गिधाडासारखे तुझे तोंड आहे हे मी म्हणून ते उगाच नाही.”

“आता मी काय सांगू गरुडराजा ! अरे ते तुष्ट आपल्या हातावर तुरी देऊन पळाले का ! त्यांनीच आपल्या तबे राहुच्यांना आग लावली आणि तू भाषी बघा उडवीत हेस आहेस ! तुझे काही अनुयायी कितूर झाले आहेत !” ब्रह्मदेवी अपमान काळ बसला तरी राग पिळून व्हाणाला.

“त्या दुष्टांना आणि स्वामिद्रोहांना घडून आणण्यासाठी मी केव्हाच आपल्या अनुयायांना पाठविले आहे. तुला वाचण्याचे कारण नाही. तू स्वस्थ बसून रहा ! तुझे अंगरक्षक जितक्या व शक्तिमत्ता कोठे आहेत ! आणि तो गुलवांचा सरदार ऐजी कोठे गेला आहे ! ते देखील त्यांना सामील झाले की काय ?” गरुडराजाने संशयो नजरेने मात्रिकेकडे पहात विचारले.

ब्रह्मदेवी वाचरून पाहू लागली. त्याला महाकाय व दोघे अंगरक्षक बळवत्स कोठे दिसले नाहीत. तरी तो म्हणाला—“ते दिसत नाहीत. ते देखील तुझ्या अनुयायांबरोबर त्यांना धरण्यासाठी वाचपळ करीत असतील.”

इतक्यांत चारपांच पंखपाळे पळत आले. नवा तळवाकडे ! इकडे कळले तर पकडा गरुड राजाने विचारले—“घरले का त्या

निघांता ! किती आहेत स्वामिद्रोही !” एकाने बसून सुजरा केला व म्हणाला—“सरदार ! ते सर्व मिळून पांचवण आहेत ! त्यांना आपल्यावैकी दहा पांचजणांना टार केले आहे. कांथेक जखमी झाले आहेत. ते वाचरून मर्गाच्या तळावाकडे पळताना दिसले.”

“तर मग आपले काय वास्तव सोपे झाले. तुम्ही जाऊन या बाजूने त्यांच्या वाटा बघवून उभे रहा आणि त्यांना रेंदीत नवा तळवाकडे ! इकडे कळले तर पकडा गरुड राजाने विचारले—“घरले का त्या

बांदोबा

बांदोबा

त्यांचा फराळ करायला तिकडे.' गरुडराज म्हणाला.

“परंतु... गरुडराज ! त्या खवूला मगरींनी घेऊन खाली तर आघोपला सर्व लटा-टोप ! त्याच्या केसाळा देखील पक्का लसता काढा नये. भवानक दरीतल्या सर्व संपत्तीचा वारस तोच तर आहे !” ब्रह्मदेवी घाबऱ्या आवाजात म्हणाला.

गरुडराजाने ब्रह्मदेवी जे म्हणाला तिकडे फाही लक्ष घेतले नाही आणि उठून आपल्या अनुयायांना म्हणाला—“चला ! इकडे ये कसा ! गरुडराज दयाळ आहे. पाहू या जाऊन, मगरी त्यांचा फराळ तो तुला माफ करील.”

करीत आहेत का ते दैवतारसे सांगले पितृयात.” असे संपून तो तळावाकडे निघाला. ब्रह्मदेवी निमुरणे त्याच्या पाठोपाठ निघाला.

सर्व तळावाच्या काठी पोचले तेव्हा तेथे पळापळ आणि ओरडा ओरड चाट होती. गरुडराजने दोघां तिघांना जवळ बांधून खुणावले आणि विचारले—“काय मानगड आहे ? बंदीर पिंज्यांतून निघून पळाले का ?”

“नाही सरवर ! आम्ही जाले आवळीत आषले आहे. कोठून निसटणार ते ! तळावाकाठच्या झाडीत खिले आलेव. सशासारखी दडी मारून वसले आहेत छुडपाआड. त्यांना बाहेर ओढून काढले पाहिजे.”

ब्रह्मदेवीला वाटले की या सर्व प्रयत्नांत इतरांबरोबर लखू देखील तळावात उडी मारील. म्हणून तो ओरडून म्हणाला—“बाळ लखू ! तुला म्यावचे कारण नाही. तुझ्या केसाळा देखील कोणी शिबणार नाही. तू

त्या विश्वासघातकी साधीदारांचा नाद सोडून आपल्या अनुयायांना म्हणाला—“चला ! इकडे ये कसा ! गरुडराज दयाळ आहे.

ब्रह्मदेवीच्या त्या आवाजाचा जणू काही उत्तर म्हणून झाडीतून उत्तर आले—“मानार की जय !” “आनकर्णी की जय !”

या जयवाघाच्या पाठोपाठ जोर भासे पंख-वाल्यांवर येऊन त्यांना घायळ करू लागले.

गरुडराज खुंटावरून खाली उडी मारीत म्हणाला—“या रानटी ओकांची आपल्या चारी बाजूला गराडा घातला आहे वाटते ! आता स्वतःच्या रक्षणासाठीच पळाले पाहिजे ! पळा ! गरुडासारखे उडून पळून जा !” सर्व पंखवाले मागे फिरले आणि पळू लागले.

ब्रह्मदेवी देखील मागे फिला आणि पळू लागला.

मानार व आनकर्णी त्यांचा अनुयायां-कडून काही निरोप किंवा खुणेचा आवाज येतो का वाट पहात दबा घेऊन वसले होते. परंतु दोन्हीपैकी एकाही झाले नाही. ब्रह्मदेवाने काळोखात पसरून पंखवाल्यांच्या वस्तीला आग लागलेली दिसल्याबरोबर मानार व आनकर्णीने विचार केला की हीच संधी आहे पंखवाल्याची खोड मोडायला. त्यांनी लगेच हाथा मारला. त्यांचे धागे लागून पंखवाले पटापट जमिनीवर आवळू लागले

व इतर पक्षे लागले. ते पाहून त्यांना जोर चढला. परंतु लखू वगैरे कोठे आहेत हे त्यांना कळलेना. ते काळ्याच्या साथी पण नव्हता. म्हणून त्यांना आणखी एक भीति वाटली. आपले माळे जुकून त्यांनाच लागले तर! ज्यांच्यासाठी एवढी जोखिम घेऊन आले त्यांचाच भीष जेतल्याचे पातक कपाळी येणार. म्हणून त्यांनी माळे फेंकून काढले औरतून सांगितले आणि औरतून हाक मारू लागले "लखू! बयमरु! कोठे आहात?"

माजारी व आनकर्णीचा आवाज तळावा-काठच्या झुडपांवर उभ्या बसलेल्या लखू व त्याच्या अनुयायांना ऐकू आला. एकदा त्यांना वाटले की त्या आवाजातून उत्तर देणं शक्यचं होईल. परंतु पुन्हा विचार केला की हरकत नाही. ते उत्तर देणार

इतक्यात पंखवाले त्याच बाजूला पळत आले. त्यांना पळू कां द्यायचे असा विचार करून लखू वगैरेंनी आपापल्या तरबारी उपसल्या व त्यांना थांबविले.

परंतु लखू वगैरेंना आपल्या तरबारीचा उपयोग करायला पुरेशी संधीच मिळाली नाही. कारण एका वाजूला झुडपे होती व दुसऱ्या बाजूला तराव. तरी बोडीकार झटापट झालीच. त्या झटापटीत कांही घसहून तरावात पडले. स्वतः लखू व योमांग देखील दोन्ही तरावात पडले. पण सुदैवाने ते बांचले व बाहेर येऊन पंखवाल्यांना तळावात दफा देऊन लागले. दूर त्यांना आनकर्णी व माजारीचा आवाज स्पष्ट ऐकू येत होता. म्हणून त्यांना धीर आला होता व शत्रूंनी लढण्याचा चेन चढला होता.

[पुढे चालू]

[३]

समुद्रराजाच्या सैनिकांच्या हातातून आपली मुटका करून घेऊन साहिदा बाहेर जाऊ तेव्हा त्याका जें दृश्य दिसले ते पाहून तो चकितच झाला. राजवाड्याच्या बाहेर एक हजाराने सैन्य उभे होते. आपापल्या बोळ्यावर सज्ज हल्ला करण्याची आज्ञा होण्याची गार घरात सर्व कोडेस्वार तयार होते. ते सैन्य साहिदांचेच होते. साहिदा समुद्रराजाकडे निघून येण्यावर डोक्यासमोर त्रिमूर्त होता. परंतु त्याका त्याची थोडीदेखील फिकीर नव्हती. तो आपल्या उरलेल्या सैनिकांना धीर देऊन तलवार उभारून साहिदांला ठार करण्यास धावला. तो हसत होता व आपल्या सैनिकांना औरतून सांगत होता "भयान आणा केली व तो कांही निवडक सैनिकांना वगैरे त्या घेऊन आला! त्याच्या हातापायाची

घेऊन राजवाड्यात शिरला. सैनिकांना जम्यातच समुद्रराजाच्या सैनिकांशी युद्ध करावें लागले. द्रष्ट्या पराभव करीत साहिदा राजवाड्यात प्रत्यक्ष समुद्रराजाच्या दरबारात पोचला. तेथे समुद्रराजाच्या रक्षणांर्थे जे सैनिक उभे होते त्या सर्वांना जखमी करून तो समुद्रराजाच्या सिंहासनावर बसला. समुद्रराजाच्या स्वतःचा पराभव प्रत्यक्ष डोक्यासमोर त्रिमूर्त होता. परंतु त्याका त्याची थोडीदेखील फिकीर नव्हती. तो आपल्या उरलेल्या सैनिकांना धीर देऊन तलवार उभारून साहिदांला ठार करण्यास धावला. तो हसत होता व आपल्या सैनिकांना औरतून सांगत होता "भयान आणा केली व तो कांही निवडक सैनिकांना वगैरे त्या घेऊन आला! त्याच्या हातापायाची

होजून जमिनीवर पडला. जसम तितकीशी मोठी नव्हती. त्याला कैद वाण्यास सांगून साहिबा मंत्रमुग्ध ठेवले.

राजकन्येला राजवड्यात घडलेला प्रकार कळला. तिने चोरवाटेने गळून जाण्याचा विचार केला आणि आपल्या एका विश्वासू दासीला बरोबर घेऊन गुप्त मार्गाने ती राजवाड्याबाहेर गेली. दासी तिच्या रुका द्वीपात घेऊन गेली. ते एक अत्यंत रमणीय असे द्वीप होते. व्हडकडे हिरणूक व दाट झाडी होती. ते निर्वन स्थान स्वतःला राहण्यास उत्तम आहे असा विचार करून राजकुमारी जहानारा एका झाडावर चढून लपून बसली. तरी तिच्या मनात सारसी भास्ती होतीच, कोणी येत तर नसेल!

तिकडे बदरसीमल कळले की त्याचा मामा समुद्रराजाकडे गेला आहे. त्याच्या रक्षार्थ एक मोठे सैन्य पण गेले आहे. काही वेळाने साहिबाबरोबर गेलेले गुलाम पळून आले व त्यांनी समुद्रराजाकडे झालेल्या रक्तपाताचे वर्णन करून सांगितले. बदरसीमलने विचार केला की या सर्वांचा परंतु साहिबाने आपले चातुर्व्यं दाखवून कारण तोच आहे. त्याला फार वाईट वापला माझा फेंकला. समुद्रराजा वेगळे वारले. आपल्या आज्ञासमोर जाण्यास

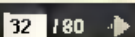
देखील त्याला भीर होईना. त्याला वाटले की त्या रक्तपाताबद्दल आपल्याला जबाबदार बनवून ती राजाबगार. म्हणून तो कोषाला काही सांगितल्याशिवाय घराबाहेर पडला व आपल्या आईकडे जायला निघाला. आजोळी येतांना त्याचा मामा त्याला समुद्रमार्गाची वाट दाखवायला बरोबर होता. परत जाताना त्याला बरोबर वाट सापडली नाही. तो एका निर्वन द्वीपात येऊन पोचला. समुद्रराजाची कन्या ज्या द्वीपात लपून बसली होती तेच ते द्वीप होते. हा दैवयोगच. आणि हा देखील दैवयोगच की तो ज्या झाडाखाली विश्रान्ति घेण्यासाठी बसला होता त्याच झाडावर राजकन्या बसलेली होती. तिच्यासाठीच तर त्याच्या मामाला स्वतःचा जीव शोक्यात घालावा लागला होता. पण त्याला किंवा तिच्या वा गोष्टीची कल्पना देखील नव्हती.

बदरसीमलने पडण्या पडण्या सहज वर पाडिले तेव्हा त्याला झाडावर एक चंद्र दिसला. तो दचकून उठून बसला तेव्हा त्याला कळले की तो चंद्र नसून एका चंद्रमुलीने ते तोड आहे. त्याला परमानंद झाला. त्यात जास्त आनंद होण्याचे कारण बाळगवर एकाएकी स्वारी केली व माझ्या

म्हणजे त्याच्या मामाने राजकन्येचे जे वर्णन केले ते तंतोतंत त्या सुंदर तरुणीशी जुळत होते. युद्धाचे मग वाटून तीदेखील तिकडे पळून आली असाही असे त्याला वाटले. तरी मनाची खात्री करून घेण्यासाठी तो वीर ककूत गोड आवाजात विचारले लागला— “हे सुंदरी! तू कोण? आणि या निर्वन स्थानी झाडावर असे बसून राहण्याचे काय कारण?”

“मी समुद्रराजाची कन्या आहे. माझी नांव, जहानारा! जवळ आमच्या राज- झाडा. त्यात जास्त आनंद होण्याचे कारण बाळगवर एकाएकी स्वारी केली व माझ्या

दोषा ? + -

पुण्याला तिने लसळ घेऊन ठण्ठक्याली बुट करून तिच्या बापाला कैदेत टाकले या गोष्टींना तिला राग होता.”

वेगमला मंत्रशास्त्र चांगले अवगत होते म्हणूनच बर सांगितल्याप्रमाणे बदरसीमचा वृत्तीय सौ सुलतानाका सार्गु शकली, सर्व वृत्त पेटून घेतल्यावर सुलतानाने बदरसीमला म्हणजे पक्ष्याला विचारलें “हें मई वर आहे का !” त्यानें आपले पक्ष तडफ देऊन होकार दर्शविला

“म्हणजे या दिनाच्यावर मी करव मोंटे संकट येऊन पडलें आहे. तुला कावळ म्हणजे या संकटांतून सागर मला द्या येते शाही !” सुलतान आश्चर्याने बोलला

“आम्ही मला मरविलेला पक्षी काढून घेऊन येवईया !” याच जादूला लागूनच पक्षी त्याच्या हातून उडून गेल्याने सुलतानाने त्याला म्हणून “आज मला मरविलेला पक्षी काढून घेऊन येवईया !” याच जादूला लागूनच पक्षी त्याच्या हातून उडून गेल्याने सुलतानाने त्याला म्हणून “आज मला मरविलेला पक्षी काढून घेऊन येवईया !”

बांशोबा

“आज मला मरविलेला पक्षी काढून घेऊन येवईया !” याच जादूला लागूनच पक्षी त्याच्या हातून उडून गेल्याने सुलतानाने त्याला म्हणून “आज मला मरविलेला पक्षी काढून घेऊन येवईया !”

“आज मला मरविलेला पक्षी काढून घेऊन येवईया !” याच जादूला लागूनच पक्षी त्याच्या हातून उडून गेल्याने सुलतानाने त्याला म्हणून “आज मला मरविलेला पक्षी काढून घेऊन येवईया !”

“आज मला मरविलेला पक्षी काढून घेऊन येवईया !” याच जादूला लागूनच पक्षी त्याच्या हातून उडून गेल्याने सुलतानाने त्याला म्हणून “आज मला मरविलेला पक्षी काढून घेऊन येवईया !”

“आज मला मरविलेला पक्षी काढून घेऊन येवईया !” याच जादूला लागूनच पक्षी त्याच्या हातून उडून गेल्याने सुलतानाने त्याला म्हणून “आज मला मरविलेला पक्षी काढून घेऊन येवईया !”

कारस्थाने शाही असली कोणास टाक ? मी नाहीसा शाक्यानेंनर माझ्या आईवर कणवानी संकट आदराने समतोल दे तिचे निराकरण

सुलतानाने त्याच्या स्वतःच्या लक्ष्याने बदरसीमच्या प्रवामनी व्यवस्था करून घेतली या भवदशा पांशक त्याच्या बापा गेल्या, याचा व त्याची इतर वडी हजर हाता बदरसीम मल्लापानत नवेल्या महान राजा मौर जानड झाला

मुलाची पाहून मुलाच्या दोळ्यांतून आनंद झाला व हा त्याच्या लक्षावर आला

बांशोबा

नांवावर केलून देईन पण एका व्यक्तीवर जावल्या सुलीचे लक्ष माझ्याशी करून दे." शेतकरी म्हणाला "पाहतां सुलीत म्हान आहे. पण पाहतां, झांगवी तिला, ती माझ्या शब्दावर आहे नाही." शेतकरी घरी निघून गेला. त्याने आपल्या सुलीला एतेक मफारें समजावून सांगितले पण ती कबूल झाली नाही. ती म्हणाली "बाबा, त्याने स्वतःचें सर्व रोम जमीन, बाबा व निजारी जरी तुमच्या नांवां दिलून दिली तरी मी त्या शेरबाबी लप करणार नाही." शेतकऱ्याने तो पत्र पुन्हा काढला नाही.

पण, मीनदाराच्या व आश्चर्य वाटत कि, जेव्हा स्वतः शेतकरी जमीनदार न होते. जमीनदार नव्हता तोलाच्या आणि त्या त्याच्या पाया - शेतीत जल व हात जोडून उभा राहिला, जमीनदार म्हणाला "काय रे! आपल्या सुलीशी लक्ष करून घ्यायला ते कवळ झालास आणि आतां नोंड हातवीत नाहीस."

काय उत्तर द्यावे हे त्या तिका - याला सुचना. कांहीतरी बोलण्याचे म्हणून म्हणाला "मालक आमच्याकडून काही जशीर नाही लक्षाची तयारी करावी."

सुलीने कवळ केले का? जमीनदाराने सरळ भक्ष केला.

"मिच्या कवळीची काय गरज म्हणून मला कळवा. मी मिच्या तयारीत म्हणून पाठवून देईन तुम्ही मिच्या गरजाने मंगळसुत्र बांधून टाका म्हणजे शांत शेतकरी म्हणाला.

जमीनदाराला ती श्रुति पसंत नव्हती त्याने लक्षाची सर्व तयारी केली. त्याने आपल्या पाठविणें आपल्याकडे आणून घ्या सर्वाना त्याने बोलावले पाठविले भटकांनी येऊन सर्व आकर्षक वचने

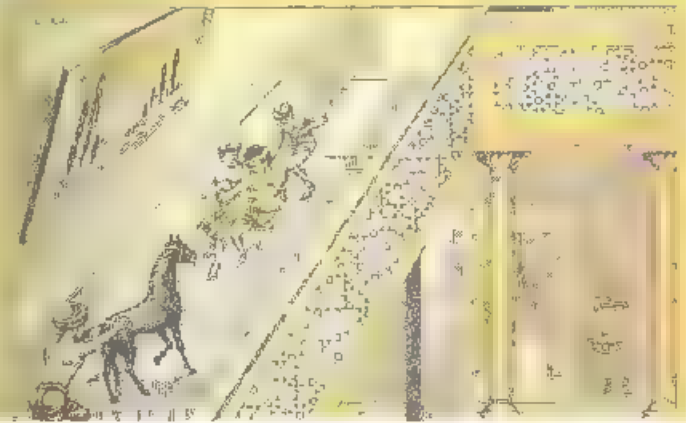
जमीनदाराने त्याकाळा शायबून म्हणाला "तुम्हाला काय ते जमीनदार कडे रा शेतकऱ्याच्या उरां जायला सांगितले शेतकरी शायबूनने जमीन दल - ते म्हणाला "तो काणाला तरी पाठवीन घेऊन जा म्हणाला शेतकरी."

शेतकरी नोंदा जमीन घेऊन ये मुलां जमीन केला, जमीन दल - ते नोंदा नोंकर शेतकऱ्याच्या बरी गेला आणि म्हणाली "ती काय पलीकड घेवून ठेवली मालकाचा निरोप सांगून म्हणाला - "तुम्ही आहे ती काळी बोरी."

कोणाला तरी पाठविला म्हणाला होता, नोंकर घोडीला सोडून तिच्यावर बसून पाठवतां का माझ्या बरोबर."

"होय, ती त्या पलीकडच्या शेतांत विचारले "काय, घेऊन मालका का?" आहे, फा!" शेतकरी म्हणाला.

"हो! पाठकावळ उभी केली माहे नोंकर शेतांत गेला. तेथे शेतकऱ्याची तिका." नोंकर म्हणाला, "वर माडीवर मुलगी गवन कापीत होती तिला तो घेऊन जा तिला." मालक म्हणाला

वर माडीवर म्हणजे? वर देता गेईल का मला?" नोकरीने चकित होऊन विचारले.

मालकाला वाटले की वर त्या मुलीला घेऊन एकाठरांनी जायला त्याला लज वाटत असले म्हणून म्हणाला "दोघां तिघांना वेगवेगळे वर देणजे ह्याले."

नोकरीने दोघां तिघांच्या घरीही जायला वरच्या मजक्यावर जिता सहन पावते केले आणि मालकाला कळविले मालक म्हणाला "वाकून वायफोला सांग की तिला सजवून ठेव!"

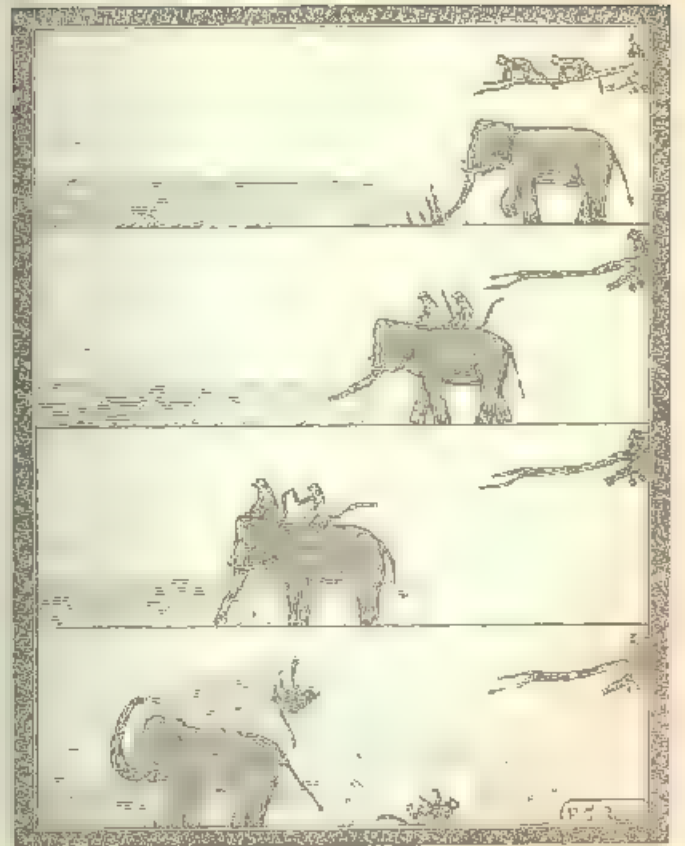
नोकरीने चकित होऊन विचारले "हे काय मालक?"

"उगाच वास्त वास्त राहू नकोस. साडी सोडी दाग दागिते सर्व नीट घाला म्हणजे" मालक म्हणाला.

नोकरीने मालकापासून जाऊन सांगितले की मालकाची आज्ञा आहे की वर त्या त्या घाडीला नवऱ्या मुलींमार्फत देऊन. मालकापासून मालकाच्या विचारांवरून मालकाच्या मनात त्यांच्या वर देणे केले. नोकरीने मालकाला सांगितले की सर्व तयारी झाली.

"तर बघ घेऊन ये तिला खाऊन तयारीद्वारे आज्ञा केली. जिवावर धुवाचा आवाज ऐकून घेईल तो धुवावर पाहून मालकाच्या झालेली नंडली हेसुं लागली.

जमीनदाराचे दुसरे लग्न अशा नवऱ्या होण्यापूर्वीच संपले. सर्व वन्हाडी नंडली हेसुं लागल्या वरी निवून गेली त्यानंतर जमीनदाराने पुढे लग्नाची गोष्ट कळविली नाही.

हसपलेलें आमारेकच

विनमार्काजें हट सोडका नाहीं, तो पुन्हा झाडाजवळ गेल्य झाडावरचे प्रेन काडून ही सांघावर टाकलें व समजानाच्या तेंडानें चारू लागला तेन्ना मतांत घसलेला वेनाळ त्याका म्हणाला "या मध्यरात्रीच्या वेळी तू कोणत्या फळाची आशा ठेवून इतका कष्ट सहन करीत आहेस हें मला ताहीं समजत, पण तुका भाहीन जलेकच, मिळालेले अमरल सुडां चारुकेशीं सारखा मनुष्य रामवून वसतो, तुझा जालण्याचा श्रम जल्प का होईना, कमी कृपायासाठीं मी चारुकेशींची गोष्ट सांगतो," अशें सांगून वेताळ गोष्ट सांगूं लागला.

गांधार देशावर वालवंदांतल्या एका राज्याच्या होकांचीं स्वारी केली तेन्ना गांधार देशांनीळ छोटेंखानीं राखें त्यांना पडज घाकलें ताहींस, गांधार देशाच्या

वेताळाच्या गोष्टी

प्रजेवा कोणी वाळी उरला नाह रा गांधारय नांवाच्या एका शूर तरुणानें देशभर हिंदुन देशाच्या तरुणाना देश रक्षणासाठीं आवाहन केलें व त्याची संवतना करून एक सैन्य उभें केलें. या सैन्यानें धुवूला देशाभेरे हांकल्ले सारकें व गांधार-देश स्वतंत्र केला गांधारयच्या अनु-बायांना देखील गांधारेय हेन नांव पडलें गांधारयाच्या प्रयत्नांन गांधार देश पुन्हा धर्म्यस्यामळ व सुखी झाला. गांधारयाना हुसच्याचें राज्य निवण्याची महत्वाकांक्षा कधीच नव्हती. म्हणून पुढे संफळानंतर सर्वत्र शांतता नांदूं लागली. आपल्या शक्तीचा सगुपयोग ज्हावा म्हणून त्यांनीं शिकार करण्यास सुरुवात केली. एकदां न वरेंच जतून शिकारीसाठीं हिंदुकुश रानांक गेले, त्याच्या बरोबर गांधारेयचा मुख्य चारुकेशी पण हांता. इतर लोक धाका करीत हिंडत अमतां तो एका उंच शिखरावर वसून एका झोळ दरीचे इश्य पाहूं लागला.

पाहतां पाहतां दरीच्या पात्र्याखीं जमल्ल्या एका सरावर व उभे जाल्ले दिवाक वळगल्या तेन्ने आर्ये आर्ये तूं ताहींतरी नर आसलें, तो उग चारुकेशी भाइयाशें लग्न केलस तर तुला देखील

बांदोना

अमरलज काभेल. तुला बार्थस्य येणार नाही व मरणाची भीतिपण तरणार नाही. रोगाचें भय नाही. आपण दोघें सुखांत वर्षानुवर्ष आयुष्य घालवूं.

चारुकेशीला ने सर्व स्वप्नांसारखें वाटतें. त्याला त्या आकस्मिक प्रसंगां काय करावें हें सुचेल, तो थकत सरळ विमानात जाऊन बसला. विमान उडूं लागलें गांधारे यांनी तें पाहिलें व मोठमोठ्याने आवाज लावले, परंतु त्यांचा आवाज त्याला ऐकूं आला नाही. विमान पर्वत, नद्या, समुद्र ओलांडून विचार लोकानें पोचले, चारु-

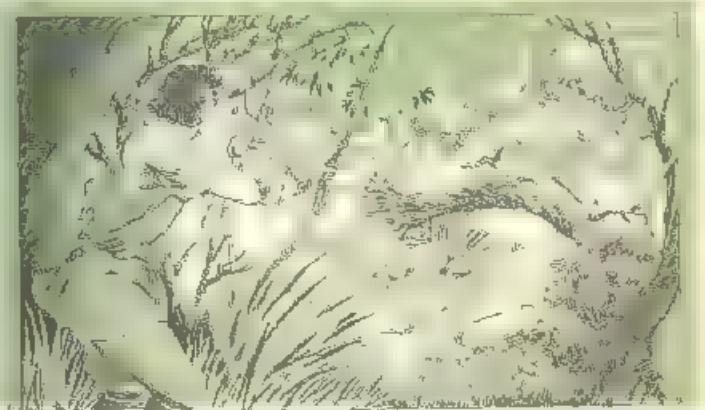
केशीला इतक्या सुंदर देशांत वाचपण देखील नव्हती. तेथील प्रत्येक वृक्ष लता व लहान लहान रोपटी इतके सुंदर होती की जणु काहीं त्याकडून स्वतःच्या हातानेच ती घडवली होती. तेथे एक देवता कुरूप मनुष्य नव्हता. चारुकेशीला स्वतः चारुकेशीच्या स्वागतास ही मान्यता आल्या त्याच दिवशी चारुकेशी व त्याचा या दोघांचें एक झालें. चारुकेशी मानवरी व बरवासी लग्नाला हजर. चारुकेशी स्वदेश व गांधारेच्या पार पसरून गेला. विचाररीच्या स्वप्नां

सारखा या सर्व गोष्टींची आठवण कोटून काढला. चिता व काळजी नावाची झाली. बसला कधी शिंपली देखील तशी चारुकेशी इच्छिलेली वस्तु मनांत आणू शकत नाही. शास्त्राद्वारांवर समार हजर होत आहे.

वाला काळानंतर चारुकेशीचें मन पाहणें त्याला स्वप्ने पडूं लागली, परंतु ती स्वप्ने विचार देशाची नसून गांधार देशाची नसून गांधार देशातील लोक दिव्यरीला दिसत नव, पक्ष्याचे पंख कसे काडीत, बरोबर सी दुराणांची शिकार करीत रावांत रावत. हकाला हाकत कसे पतळत नव.

त्याचे मित्र व सवंगडी सर्व स्वप्नांत वेळ लागले. एक दिवशी स्वप्नांत तो जगा झाला तद्वा आपण गांधार देशापासून फार दूर आहोत व स्वदेशां पोचणें आतां अवश्य झाले आहे याची त्याला जाणीव झाली व मन फार फार दुःखी झाले.

त्या दिवशी त्याचा उत्तरेला चेहरा पाहून विचाररीने त्याला विचारले की काय झालें तुम्हाला. तेव्हा तो म्हणाला— "स्वप्नांत मला हे हे मित्र भेटले. त्यांच्या बरोबर सी दुराणांची शिकार करीत रावांत रावत. हकाला हाकत कसे पतळत नव."

तुर्क असात चारुक्शी मारला समजूनदार मनुष्य सर्व सुतांवर पाणी सोडून आपल्या मुंदर बायकांला सोडून मर्त्य लोकांत बायला कां वातुर झाला? तें देखील मरण आपल्याला निश्चितपणें मिळणार हें माहिती असुन या प्रश्नाचें उत्तर माहिती असून तूं दिलें नाहीं तर त्याचा परिणाम तुला माहीत आहेच. तुझ्या होवयाचीं शोभर एकले होऊन तुझ्याच पायांवर खोळू लागतील.^{११}

“चारुक्शीला अमरत्व मिळालें असलें तरी त्याचें मान्यत्व गेलेलें नव्हतें. स्वतः स्वळ जें असतें तेंच मिळालें असें माण्यासाला वाटतें व त्याची उणीव इतकी जास्त भासू लागते की त्यासाठी मनुष्य वाटेल हो त्याग करायला तयार होती. म्हणूनच मनुष्य पानपथेंत प्रगति करित आलेला आहे.

देवलोकांत चारुक्शीला कोणत्या र पृथ्वी उणीव असणार? पण मर्त्यलोकांतलें वचणारे नेमांमोक सौंदर्य देवलोकांत कोटून देणार म्हणून त्याच गोष्टी त्याला स्वप्नांत इतक फक्त स्वतः मुख उपभोगल्यानें सांगताना मनाचें समाधान होत नाहीं. समजून घ्यात कळत त्याला सुखी करण्यात येताना एक तऱ्हेचा आनंद वाटतो. त्याच ज्ञान दाच्या शोधार्थ तो बावला होता. व शिवाय जन्मभूमि ही स्वर्गाहून जास्त मित वाटते मनाला. म्हणून मनुष्य स्वभावाना घळूनच तो जमिनीवर उतरला होता आणि त्याचा परिणाम व्हायचा तोंच झाला राजा म्हणाला

अशा तऱ्हेनें राजाचें मौन भंग झाला वेंतालु श्रवावरोवर नाहींसा झाला आणि पुन्हां हाहाहा वाजत खोवकळू लागला

एक राजा होता व एक राणी होती. राजा बारा मुलें होती पण एक इत्यांत मुलगी नव्हती म्हणून राणीला जेन्नाच मर्त्य मासे. नाहींतर मुलगा होत नातो म्हणून लोक प्रतें धनुष्यानें करतात व जेन्ना मुलगी व्हावी म्हणून राणी उचल देवळात गेली व पत्र पसळून सत द्याी वळ मागणें घातलें कीं देवी मला एक मुल कन्या दे. मग मुल नमलें तरी नकत नाही

नाडांत ती म्हणाली खरी, पण तिजें स्वतःच आपला जीव बांधली व म्हणाली “कदा भूख व पापिण आहे मी! माझ्या ना उतून असे शब्द निघाले तरी कते?” तिजें मग स्वतःच वाटला, पण पुढे कांही दिवस ना हा गोष्ट ती पार विसरून गेली,

आपलें मागणें देवी पुरें करील व आपण असें मागणें घातलें आहे तमैंच पुरें करील हे तिच्या घ्यानीं मनीं देखील नव्हतें.

देवी नवसाळा पावली आणि राणीला नऊ महिन्यांनी खरोखरच एक कन्याला झालें तिची बाराची बारा मुलें बदकें शाशी आणि आकाश मार्गे उडून गेली

पुढे ती काणाला पुन्हा कधी दिवली नाहींत बारा वर्षें छोटली राजकन्या खरोखरच फार सुंदर होती तिला पाहिलें कीं असें वाटे कीं प्रत्यक्ष देवीचान अवतार आहे राजकन्येनें मैथिणीच्या व दासदासीच्या ताहून एकलें की तिला बारा माक होते व जन्मस्थानावरोवर ते बदकें होऊन उडून गेले. परंतु असें कां झाले हे माझ तिला कळलें नाहीं. घरांत ती एकटीच होती. वरोवर

आदिनें तें इच्छा नसून संपूर्ण मोकळे
न्यावर मुक्ती म्हणाली—“म्हणजे माझ्या
मावांची अशी विधिविधायिका कारण मीच,
त्यांना किती काळ सहन करावे लागत
असतील कोण जाणी! त्यांना पुन्हा मनुष्य
रूप मिळेलपर्यंत मी स्वस्थ बसणार नाही.”

ते ऐकून आदिला माटले की मुलें तर
आतां नाहोतच, वा मुलीनें देखील जिवारें
थरें काढीत करून घेतलें तर काय होणार,
म्हणून तिनें तिळा नकळत तिच्यावर नजर
ठेवण्यासाठी दासदासी नेमल्या, परंतु त्याच

दिवशी रात्री राजकन्या राजवाड्यांतून बाहेर
डंग मगान निघून गेली. तसें बघावर
संयक बोडफार घेऊन हातीं वेडवून
विशालाने तिला वाचवून घेतली. दुसऱ्या
चिड्या मंड्यावाली मी पण्डित उपासक
जाऊन पाचवी मंड्या घडवून आणून तिला
मुलगांना देण्या या अंतर्दोषा नवणारी
सब तयारी घाली. तसें बघावरें पण
संयकानें हस्तकथाने निरादर करणें
जाऊनची माझी लाकली. तसें बघावरें
मागून एक वारा उभारून घेतली. तिच्या
पाहून त्या सर्वांना फार लोडन वरून
घेऊन म्हणाला देखीक

बांदोबा

२०

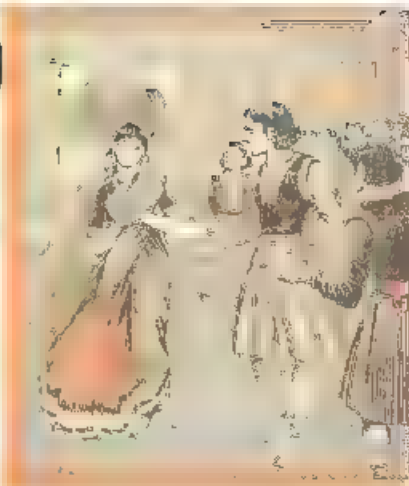
“माल इनाम्य कडून देऊन शाल
हुला कोण जाणें? पण मुलीमुळेच तर
आम्हाला लापल्या जाईमावांपासून पारखें
जावे लागलें त्याण दिवनेमर बदक नोशन
इगले लागण आरे बाग येथे झाले त्या
श्राप लागून,

दुसरा म्हणाला: “म्हणूनच तर मुक्ती
विसली की तिचा जीव रपापचें आम्ही
ठरविलें आहे. परंतु तू इतकी गरीब व
शोली विसतेम की तुझा जीव व्याखला हात
पुढें झोत नही तरी आम्हाला आणली
इतका तर कधी माडला येऊन.”

तरी पुढीलच वहाण आहे. तुम्ही
आणखीन वेळ काळजी घ्यावे. अशी
तुमच्या या अर्थ घे माडून बाहेर निघाले.
तसें बघावर म्हणाली

निघून मावांत तें पाहून फार तें
चाटकी जाणली वरील इच्छा बांढलें आहे
तसें बघावर अशी प्रतिज्ञा करी घे
करी घेती

इतक्यात इनाम्यात एक स्त्री पाहिली,
तसें बघावरें गहावून झेळणें, पुर
चली तसें ती पविता मुलें त्या प्रकाशा
सुखी ती बघावर नुसती मनेतून पाणालाने

तसें बघावर, मुलगांना नलावाच डोवाळ
कुलले हाचान मी म्हणून मनेच्या अंगाला
हात लावून तसें ती मुलाक आणला,
म्हणून तसें आली गेली तसें नेवटें बांध
नह मिला म्हणून घेतली. तसें बघावर
मनेतून तसें बघावरें तसें बघावरें तसें
बघावरें तसें बघावरें तसें बघावरें तसें
पारिजैत बांध घेतली तसें बघावरें तसें
तसें बघावरें तसें बघावरें तसें बघावरें
तसें बघावरें तसें बघावरें तसें बघावरें

बांदोबा

आला ते हे भाषण आलेले कारण ही त्या
सात पडणारी म्हणून भाषणाला का
१२१ म आला ते म्हणूनही त्याने शांत
म्हणून सांगितले. निता ते शांत चला
महान् अमरुपण वर आण्य वृद्धा. इमा
भाषणी म्हणूनच हांगा दिसून येत

भाषणा या वेळी त्याने मुलगा
ताहासा झाले. पाहून दुसऱ्या वेळी त्यामुळे
राजा क्रिष्णाने थोडे नाराज झाला. त्या
त्याने सर्वदा वराचून सांगितले की
माघ वंशाने काढला काही नवें
आल्या सबब आहला सांगितले की काही

ह्या वेळी त्याने निता आल्या सावर
मुलाचे व मुलचे पापसार अजुन दिने
म्हणून त्याने मुल काढला. एवढी तरा
उतला मग राधा म्हणत अजुन आण्य नवें
की तिच्या मुलाच्या अजुन नेहमीतला
महान् पण अमरुपण त्या वेळीतला
म्हणून त्याने त्याने अमरुपण
मुलगा निता या मुलगा वारंवेळी फेकून
दिला. कदाचित् त्याने अजुन पडून गेले
तथापि त्याने आपला अजुन चापून
वारंवेळी फेकून त्याने अजुन फेकून
विचून त्याने अजुन अजुन करून त्याने

चांदोवा

निता हे अशीलपाने येत विचून मुलगा
मुलगा अजुन त्याने अजुन अजुन
ताहासा पण अजुन अजुन अजुन
म्हणून त्याने अजुन अजुन अजुन
अजुन पुन त्याने अजुन अजुन
अजुन अजुन अजुन अजुन अजुन
अजुन अजुन अजुन अजुन अजुन

अजुन अजुन अजुन अजुन अजुन
अजुन अजुन अजुन अजुन अजुन
अजुन अजुन अजुन अजुन अजुन
अजुन अजुन अजुन अजुन अजुन
अजुन अजुन अजुन अजुन अजुन
अजुन अजुन अजुन अजुन अजुन
अजुन अजुन अजुन अजुन अजुन

आजकल पण अजुन अजुन अजुन
काहीन वेळी अजुन अजुन अजुन
फाटून मांडीवर अजुन अजुन
अजुन अजुन अजुन अजुन अजुन
अजुन अजुन अजुन अजुन अजुन

ताहासा पडली की त्याने अजुन
अजुन अजुन अजुन अजुन अजुन
अजुन अजुन अजुन अजुन अजुन
अजुन अजुन अजुन अजुन अजुन
अजुन अजुन अजुन अजुन अजुन
अजुन अजुन अजुन अजुन अजुन
अजुन अजुन अजुन अजुन अजुन

चांदोवा

जिवंत जाळली पाहिजे.” इतर दरबारी न्यायाधीश दरीनेच तेंच मत पडले. राजा कुमार तरी काय करणार? त्याने आशा केली की त्या दिवशी सायंकाळी राणीला जिवंत जाळून साकण्यात येई.

उरक्या चेळी शिपाई आले व राणीला म्मथानांत वेऊन गेले. ती तो सदरादेखील बरोबर वेऊन निघाली व विणण्याचे काम तिने चालू ठेवले. सुदैवाने ती सदरा पुरा झाला व ती चिनेवर चढून उभी राहावी आणि म्हणाली—

“मला वादियथी काहीएक छद्दां माहीत नाही. प्रथम राजाका बोलावून आणा.”

राणी बोळू लागलेली पाहून सर्वे चकित झाले. आपली आश्चर्याची गोष्ट म्हणजे, कोटून तरी बारा पक्षी उडत आले. ती

त्यांना एक एक सदरा अंगांत घाले. लागून व ते सुंदर तरुण होऊन तिथे उभे राहिले. बारा पक्षी बारा राजकुमार आले. त्यांनी आपल्या बहिणीला चिनेवरून त्याली उतरवले.

त्याच चेळी तिथे राजा आला. तेव्हाच कोंपली तरी मनोछली ली आली. कडेवर एक मुलगी होती व एक मुलगा तिचे बोट घळून राकत येत होता. त्या दोघां मुलांना राजकन्येला दिले व म्हणाले “हो वी तुम्ही मुले!”

हे सर्व दृश्य पाहून राजा तर चकित झालाच तिथे हजार असलेले लोक उरकाल आश्चर्यचकित झाले. सर्वांना आनंद झाला. राजा राणीला व आपल्या मुलांना घेऊन आनंदाने राजवाड्यांत परत आला व बारा राजकुमार आपल्या राण्यांत परत गेले.

मात्तीने शंभर घोडेने दूर उड्याप केले. समोर देखील थांबला नाही व तडक होत. तरी त्याला दम लागला नाही. लंकेला निघाला.

थकवा थोडा देखील वाटला नाही. म्हणून लंकेच्या चारी बाजूला उंच व सुंदर त्याने विचार केला की इकडेही योजन उड्याप करणे त्याला सहज शक्य होईल. हा समुद्र ओलांडून जाणे तर अगदी सोपे.

तो हिरण्या गार बणिनीवरून अघांवीच उडून चालला होता. होंगराळ प्रदेशांतली शहा होती ती. एकदां उतरून ती स्वयं होते. गगनचुंबी इमारती उंच दोंग-वनथे पहावी असे त्याच्या मनाला रावर बांधलेल्या अस्सथासुळे लंका नगरीला गटले. परंतु त्याने तो मोह आवरला. एक अगूद सौंदर्य लाभले होते तिच्या रमक्यांस निघालेल्या राम सेवकास समोर अमरावतीची देखील नान खात्री वळ कोटून असणार? म्हणून तो तेथे होत होती.

शक्तील की नाही या गोष्टीची शंका त्याच्या मनात सहज आल्या वांचून राहिली नाही. नंतर त्याने विचार केला की सीतेला भेटून मग या सर्व गोष्टींचा विचार केलेला बघ. म्हणून लगेच मास्तीने अजिमा शक्तीचा उपयोग करून लघुरूप घेतले. फार लहान रूप घेतले तर लँकेत प्रवेश करून जायजा फार वेळ लागेल. फार मोठे रूप घेतले तर राक्षसांची नजर चुकवून पवेश करणे अशक्य. म्हणून जेथे जसे अनुकूल पडेल तसे रूप घेऊन मास्ती पुढे निघाला.

सीतेची नेट घेण्यात सर्वात उत्तम ठेळ म्हणजे रात्रीची वेळ. सूर्यास्तानंतर त्याने मांजराएवढे रूप घेतले आणि उब्या मारीत लँकेत प्रवेश केला. लंकामगरीचे सौंदर्य पाहून मास्तीला आश्चर्य वाटले. सात खात आठ खात मजली इमारती व त्यांस सौम्या-चांदीचे खांब आणि सिंती. त्यांवर हिरे व गानके बसवलेली. हे नगर जिंकणे वानर जातीला शक्य होईल का ? मास्तीच्या मनात तेच तेच विचार सारखे घोलत होते.

मास्तीच्या होळ्यासमोर एकाएकी एक भयंकर आकृति उभी राहिली. ती एक राक्षसी होती. “कोप तू ! कशाआ आला

आहेस तू ! खरे बोलला नाहीस तर तुझा मळा दावून तुझा ठार करीन.”

“मी कोण हे मी तुला सांगणारच आहे. पण प्रथम तू कोण हे सांगशील की नाही ? तुझे हे आकाळ विकार रूप पाहून विचारावेत वाटले. तुला पाय वाटले की मी तुला पाहून मिळून जाईन !” मास्तीने उत्तर देण्याऐवजी तिलाच प्रश्न केला.

“मी लंकिणी आहे, रावणाची दासी व सेवीका. सदा रावणाने या नगरीच्या रक्षणासाठी नेमले आहे. ती राक्षसीण म्हणाली. माझी नजर चुकवून तुझा ओत जाता येणार नाही. आज माझ्या दातून तुझे मरण निश्चित आहे, हे विसरू नकोस !” लंकिणी म्हणाली.

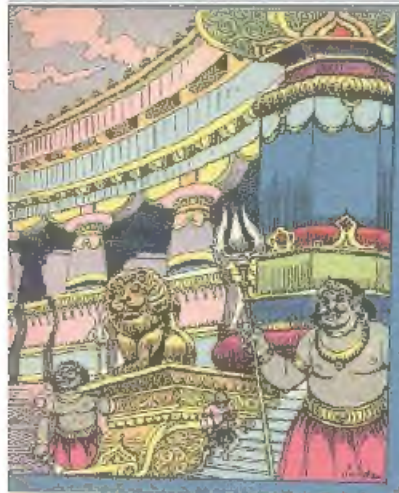
“मी खाली आहे तुमचे ते खंदर नगर, येथील किडा, मुरज व गगनचुंबी इमारती पडायला. नगर पाहून मी आल्या बाटेने निघून जाईन. मी काही चोरी करणार नाही की कोणत्या काही नास देणार नाही.” मास्ती म्हणाला.

मास्तीने तज्ञाणे विनंति केली, परंतु लंकिणीने त्याला उचकून आवकून तार करणाचा प्रयत्न केला. त्याचरोबर मास्तीने

उमर कर धारण करून विच्छा झाडत एक अशा मुका मारला की ती रक्त ओकू लागली. तेवढ्यावरून तिला मास्तीच्या शक्तीची कल्पना आली. ती वैशुद्ध होऊन अग्निवीर आदळली.

शुद्धीवर आल्यानंतर तिने मास्तीला हात जोडून नमस्कार केला आणि म्हणाली— “वानरकेसरी ! तू आपला पराक्रम मोड्या मारल्या अवला क्षीमोरा का दाखविलास ? मी हात जोडते, तू मला जीवदान दे ! प्रसन्नवागे मला एकदा सांगितले होते की धोणीतरी वानर येऊन मला निवील. त्या

रस्त्यावर व परासमोर तोरणे बांधण्यात आली होती. निगिराळा प्रकारची रंगरंगोटी करण्यात आली होती.

कांदी कांदी बरासमोळून वातांना मारु-
तील आतून वेदपाठ ऐकू आला. एका
आगी त्याला राक्षसांचे सैन्य देखील दिसले.
रावणाच्या खास महालाबद्दल मारुती
पोंचला तोप्यंत चांगला काळोख पडला
होता. सोन्याचा बालेकिला आणि आत
सोन्याच्याच भिंती व खंभे. मोती, हिरे,
माणकें वगैरे नवरत्ने त्यावर बसवलेली.

सिंहद्वारावर राक्षसांचा पाहारा होता.

मारुतीने अद्वयपणे त्या बालेकिलात
प्रवेश केला. इथी, पोडे बांधलेले होते. रथ
ठेवायला सुंदर जागा तयार केली होती. राक्षस
ही पुरुष मदिरापान करून हिडत होते.

तो भयंकर घर आणि उद्यान पहात
महत्स, महापार्थ, कुंगकर्ण, विभीषण, महोदर,
विश्वामित्र, विच्यमाळी, वज्रहृष्ट, शुक्र, सारण,
इंद्रजित, जंबुमाळी, रविनेकुंत, वज्रकाय,
भुजाक्ष, विशुत्तकप, विषम, शुक्रनाभ, सुखोन्मच,
ध्वजप्रीव, वक्रकर्ण, इंद्रजिह्वा, कराल वगैरेंची
घरे पहात रावणाच्या महालात शिरला.
त्या महालाच्या अंगणात अनेक रंगाचे

बोडे, गुरावतासारखे हत्ती व सुंदर सोन्याचे
वाघिने घाळून सजून पाहारेकरी बसे होते.
त्या महालात लज्जामंडप, चित्रशाळा आणि
क्रीडास्थलं होती. मण्याचे पडदे झुकत
होते. पलंग, पाट, बांदी वगैरे सर्व सामान
सोन्याचे होते. बागीचांमोठे फुलांच्या गाळा,
झुंबी तेले वातलेल्या तमपा आणि दीप-
स्तंभ होते. विश्वकर्माने निर्मिलेल्या महाका-
पेक्षा सुंदर अंगात आणखी कोणता महाल
असणार ! त्याला पुष्पक विमान देखील
तेथेच दिसले.

अत्यद्भुत पुष्पक विमान पाहून मारुती
रावणाच्या शयनगृहात गेला. मध्य रात्रीची
वेळ होती. सर्व झोपी गेले होते. तेथे
मारुतीला सहस्रावधि स्त्रिया दिसल्या. त्यांत
देव स्त्रिया, राक्षस स्त्रिया व राक्षस स्त्रिया
होत्या. परंतु त्यांच्यापैकी एकीला देखील
रावण बलात्काराने घेऊन आला नव्हता.
प्रत्येकीचे रावणावर प्रेम होते.

रावण एका पलंगावर झोपलेला होता.
त्याच्या काक्या अंगावर बंदन लावलेले
होते. सुंदर जरीकाटी रेशमी वस्त्रे त्याच्या
अंगावर होती. त्यामुळे त्याचे हे सव्य
असणार ! शरीर भद्राचलासारखे मासे. मारुती रावणा-

जवळ गेला. नंतर भ्याभ्यासारखा भाग
सरकला. अवळ ठेवलेल्या स्त्रियांवर चढून
तो रावणाच्या बाईं ठावला. शोपलेल्या
स्त्रियांमध्ये सीता तर नसेल ना, कसा विचार
करून त्याने चारी माजूला एक नजर
फिरविली, तेव्हा रावणाच्या पलंगावर त्याला
मंदोदरी दिसली. तिला पाहून त्याच्या
नवांत खंख आली. ही सीता भयंकर का !
पण कसेच दुसरा विचार त्याच्या मनांत
आला. रामाच्या विद्योगाने सीता रडत
असणार ती निश्चितपणे फोडून खाणार
किंवा जोषणार ! ती सीता असणे शक्यच

रावणापासून राक्षसांच्या वैभवाला उतरती कळा
लागेल. ते आता होणार रात मला धंका
नाही. रावणाने सीतेला पळवून आणून
राक्षस जातीवर विनाकारण स्वतःच्या हाताने
हे संकट जोडवले आहे. तुं नगरात भ्रमेश
करून तुला काय वाटेल ते कर. सीतेला
पण पाहून ये."

गथा तसेच लंकाणीका मिळून मारुती
लंकेचा मुख्य फौट ओलांडून लंकेत शिरला.

तो राज मार्गावर चालत असता त्याला
वाटेत वाय, वृष वगैरेका आवाज ऐकू
आला. ईसणें खिदळणे पण ऐकू आले.

मांडव, विहरी व बावळ्यासुद्धा त्याने पाहण्या
नंतर आपली एक रजस त्याच्या मनात
आली. सीता लंकेत तसेचहि कदाचित !
शिवण सीतेला उचलून समुद्र ओलांडीत
असता ती समुद्रात पडली असेल. मी
सीतेला पाहण्याशिवाय परत गेलो तर राम
उपोषण करून माण सोडील. त्याचा व्याक
जीव देईल, सुम्रीव व जंगल त्या दुःखाचे
भरतील. म्हणून सीता नोपर्यंत हट्टीस पडत
नाही तोपर्यंत मी लंका सोडणार नाही.
येथे संकेतच फळाहार करून पडून राहीन.
शेवटी सीता विसलीच नाही तर अल
व्याय करून प्राण देईन. मारुतीने मनाशी
निश्चय केला.

नाही अशी मनानी खात्री झाली. सीता
त्रिबंत असेल तर ती या स्त्रियांमध्ये नसणार,
आणखी कोठेच नाही. पुन्हा आपली
एक संता त्याच्या मनात आली. सीतेने
रामाच्या विरहाने आत्महत्या तर करून
घेतली नसेल ! तर मग सर्व फल लिप्फळच
इतके दूर येऊन व परिलक्ष करून सीतेचे
दर्शन बहल्याशिवायच का मला करत जावे
लागणार ! तो विचारत पडला.

हनुमान प्रत्येक मरात गेला व प्रत्येक
खात्री त्याने हुडकून पाहिली. पण सीता
काही ठिकाणी नाही. शेवटी रस्ते, गळ्या,
घाबरून ओरडू लागले. पार्श्वाने जोराने

बांदोबा

Fullscreen

127

◀ ▶ ⏮ ⏭ ⏯ ⏴

66 / 80 ▶

हाई व्हल्यून फळे खाली पाडली. उता व वेळी ओरवाइम खाली पाडल्या.

अशोक वाटिल्ले अनेक सुंदर इमारती होत्या. कृत्रिम वृक्ष व दोंगर होते. हे पर्वत मुख्यतः विहार करण्यासाठी बनविलेले होते. पर्वताच्या चहुंफेर झाडी होती. त्या झाडांत घरे होती. दोंगरावरून एक नदी वहात खाली मैदानांत येत होती. नदीपासून दूर एका लळावांत निरनिराळ्या रंगाचीं व जातीचीं कपडे होती. एक थंड पाण्याचें सरोवर एका बाजूला होतें. वा सरोवराच्या कांठीं रत्नसंचित वाट होता. कांठावर मोती नाजूसारखे पडलेले होते. सरोवराच्या काठा-काठानें सुंदर घरे बांधलेली होती.

मास्तीला एक दाट पानांचा, सोन्याचा चौथरा असलेला एक शिशुपा वृक्ष दिसला. नंतर सोन्यासारखी चमकणारी कांठी झाडे

दिसली. त्याला वारले की वा झाडांनाच सोने लागत असावें. त्या सुवर्ण वृक्षांच्या पत्र्यांमो त्याला एक अशोक वृक्ष दिसला. तो अशोक वृक्ष हवेनें व्हाला की वांगळ्यांचा आवाज होई. हनुमानाला आश्चर्य व कुतूहल वाटलें.

तो चटकन शिशुपा वृक्षावर चढला. त्यानें विचार केला. हे अशोक वन किती रमणीय आहे! मीला रोज येथें येत असावी. तिका विहार करण्यासारखेंच हें वन आहे. लानासाठी शेजारीच एक सुंदर सरोवर आहे. सीतेसाठी अशोकवन व अशोकवना-साठी सीता, -दोघांची निमिति जणुकांही परस्परांसाठीच झालेली असावी. सीता जिवंत वसेल तर याच वनांत अवगार किंवा विहार करण्यासाठी येत अवगार, मी तिचें दर्शन घेणार !”

२५. लुंग मेन बुद्ध

हो वानच्या लुंगमेन कोन्चल्ले वपण्या शाक्यंत बुद्धाची एक भव्य प्रतिमा कोनारात जुहेंत दगड कोरून बनविण्यांत आली. वपण्यापिष्ठाबांदून नेलेल्या गोघोर शिजपकळेचा प्रभाव या मूर्तीवर स्पष्ट दिसतो. या नग्यांत बुद्धाच्या अनेक मोठमोठ्या मूर्ती आहेत.

